

Римо-католицька церква, Радванка

Матеріали до історії греко-католицької парафії села Бедевля

М.В Федак

Сучасна Бедевля є одним з найбільших та найдавніших населених пунктів Закарпатської області. Розташувалася вона на самому Півдні Тячевського району неподалік від його адміністративного центру.

Хоча нині в Бедевлі мало що нагадує давні часи, проте історія цього села сягає своєї давнини оповитої легендами. Давня Бедевля до початку 1-го десятиліття XIX ст. знаходилася не там, де нинішнє поселення. Так зване „старе село” було розташоване неподалік від річки Тиса, котра змінивши русло стала підтоплювати стару Бедевлю через що жителі села були змушені переселитись вище, тобто на те місце де сьогодні знаходиться центр села з старою (колишньою греко-католицькою) церквою. Про Історію виникнення даної культової споруди сповіщає в одному з документів, віднайдених нами в селі, парох гр.кат парафії Андор Поповіч: «In possessione hac exstat Ecclesia murata Anno 1826 erigi copta in 1837 consummata tandem subsequente 1838 Anno per Reverendissimum D. Petrum Anderko Vicarium Taraneum Maramarosiensium solemiter benedicta, S. Michaeli Archangelo ut tutelari Patrono dedicata per extensionem 18 orgias longa, sex orgia, cairtata navis lata, tabulis lapideis tora strata. Altitudo patietum per circuitum ubique supra fundamentum prostat quinquae orgiis...»². Отже будівництво розпочали в 1826 році, а 1838 року споруду церкви було освячено вікарієм Петром Андерко на свято Святого Михаїла Архангела. Мабуть вже на цьому святі між прихожанами виникли суперечки та бійки за кращі місця в церкві, наслідком чого стала поява наступного 1839 року документу, який мав врегулювати всі спірні питання щодо справедливого розподілу місць.

Документ було складено радою кураторів бедевлянської парафії більшість з яких були нащадками поміщицького дворянського роду Бедеї, котрому здавна належало право патронату. Текст документу ми наводимо далі, без змін мовою оригіналу:

ДОКУМЕНТ ³

Mi alább meg nevezendők Bedő helységének Sz. Ecclesia kuratorai mai napon, ezen rendelet meg tettünk, mint hogy ez ideig az ujj Anya Szent egyházunkba¹ minden ember elsőseget kívánvan ahol is egyik a másikat turbált, lökdösöt, ezen illetben dolgokat rendbe jó és helyes karba eligazítottjuk, minden Familiának ki minő érdemet tett, meg jutalmazzuk örökös és helyes helyel, aki pedig ezen rendelésünkkel meg nem elégszik szabadságában lesz felljebb valóik által jobb érdemesebb, és helyesebb helyet maga költségével kerestetni, fel tevéen azt hogy ha ezen Ujj Anya Szent Egyházunkba találkozna az egész kösségünk közül, oly vakmerő, bator hogy egyik a másikát kész akarattal, vagy megasztítja, vagy meg szidja őszve vész valakivel: ekövetkezendő büntetéssel meg fogunk büntetni az olyan vakmerő embert, nem külömben a fejer személyek⁴ is.

1 Nemes férfi és fejer személyek, valamint az Adózok ekövetkezendő rendbe helyhezettek, in una linea ad Primum Locum ordine, /.../

2 Jobb kézre 11. /Tizen/ ⁵ egy embernek vala helyek akik közül a faltul első helye lépen:

1 Markos Familiából három ág. Ns. Markos Mihály Tisztelendő Ur, Markos János Popadintzu Kurator, Markos Mihály Petrásu Kurator, elsőseget, a többi Atyafiai utánnak nem külömben a Hitves Társai, az a Fejer személyek, őket követni jobb kezén a faltól következtetnek három sorba.

2 Ns. Tivadár Mihály Fő kurator penes Michaele Markos Petrásu, Tivadár Iván Biloha, és Tivadár László Lesú.⁶

1 Jobb kézzől a faltul Markos Familiából 3. Rend, ugy a fejer Szemelyek is őket követni tartoznak.

2 Tivadár familiából 3. Rend Markos Familia mellet, hasonloképpen az őket illető fejer személyek.

3 Risko Familiából egy Rend, nem külömben hitves Társai, penes Tivadár, és pedig Risko András első lepi mint kurator, a többi Risko uramma, ugy a fejer személyek.

4 Penes Risko Familia Bedey Handik familia in uno ordino, Bedey Sandru familia kétt rendbe, ugy a fejer nép személyek.

5 Bedei Nyikorin, Luku, Petru, és Erzsotsin familia kétt Rendbe ugy a hitves Társai.

Ball kézzől a faltol e következendő rendet tészünk:

1 Tivadár Axenyijen familiá 2. Rendbe, valamint a... nemű személyek.

2 Bánk familia penes Tivadár in duo ordine, ugy a fejer személyek.

3 Papp familia penes Bánk in uno ordine, nem külömben a fejer személyek.

4 Vajnaghi familia penes Papp in duo ordine, et /..feminem?/

5 Debits familia penes Vajnaghi in uno ordine et /..hitves tarsai/

6 Csonka familia penes Debits in uno ordine et /..hitves tarsai/

7 Selever familia penes Csonka in uno ordine et /..hitves tarsai/

8 Krisán és Bentza két familia egy rendbe, ugy a fejer nép.

Post primos ordines sequentur: Jobb kézzől

1 A parite post Markos Familia Machanetz Iván és Vátsily Iván kurator in duo ordine.

2 Post Tivadár Familia, Kiss Familia egy rendbe.

3 Post Risko Familia Biben Familia in uno ordine.

4 Mihályko familia post Bedey Handik familia in uno ordine.

5 Hornitsár familia post Bedey Sandru familia in uno ordine.

6 Post familia Bedei Nyikoru Sirok familia és Keresztény familia.

Ball kézzől a faltul post Tivadár familia:

1 Post Tivadár familia Bedei /..Papistak?/ stabit.

2 Post Bánk familia Hutzul familia stabit.

3 Post Papp familia Stefányo.

4 Post Vajnaghi familia /..Myháka?/

5 Csonka familia után Csizsmodi.

6 Brindtzanik post Debits stabit.

7 Dánkovits post Selever familia.

8 Post Krizsán familia stabit Hrebenár.

Igy tehát elvégezvén mi Ns kuratorai és Adózó kuratorok, ezen rendelésünket több Ns és Adózó személyek előtt.

1 A Hogy ha valaki ezen felyebb irt punctumok ellen leg kevesebb /..Tet fog?/ hibázni ekövetkezendő büntetést terhe alatt meg fog büntettetni: hogy ha Ns férfi vagy ns fejer személy hibazni fog Hatt /..6?/ ezüst /.../ 24 óráig Arestommal meg büntettetik.

2 Adózó férfi vagy fejer személyek hogy ha a felyebb irt punctumok ellen ha kissebbet hibazik férfi 12 palczakkal fejer személyek 12 korbatsal, és 24 órái árestummal meg büntettetnek. Melynek nagyobb erősigéte és nevünk all Irasunkkal ezen irásunkot meg erősítetvén Sig. Bedő 6o januarii 8392

Ns Tivadár Mihály Fő Kurator
Ns Bedey Mihály Sandru kurator
Ns Markos Iván Popadintzu kurator
Ns Bánk Iván kurator
Ns Markos Mihály kurator
Vatsily Iván kurator Adózó
És Bedey András mp.
Notarius előtt.

Коментарі

Через те, що документ складений мішаниною угорської та латинської мов його практично неможливо перекласти дослівно. В деяких випадках нам не вдалося повністю дешифрувати поодинокі слова через дефекти паперу понищеного часом та вологою.

Зміст документу наступний:

Ми, нижче поіменовані куратори Святої Церкви (храму), нині видаємо це розпорядження через те, що кожен, бажаючи для себе кращого місця в новій Парафіяльній Святій церкві, турбував іншого штовхаючись, тому в цьому випадку вважаємо за потрібне навести порядок раз і назавжди, розподіливши місця для кожної фамілії з правом успадкування згідно заслуг, а для тих, хто не погодиться з цим розпорядженням, залишаємо право придбати собі краще місце за власний кошт, якщо таке місце в цій церкві знайдеться, далі якщо сильний прикладе руку до сліпця або завдасть йому шкоди, то буде покараний, що стосується й жіноцтва.

1. Чоловіки-немеші, а також жінки, так само й податні в наступному порядку розміщуються в одну лінію в порядку до першого місця.
2. По праву руку по 11 (одинадцять?) чоловік місця від стіни перше місце займають:
  - 1/ По правій руці 3 ряди займають представники фамілії Маркош та їхнє жіноцтво.
  - 2/ 3 фамілії Тіводар 3 ряди поряд з Маркошами, так само й жіноцтво.
  - 3/ 3 фамілії Рішко 1 ряд, не виключаючи їхніх дружин.
  - 4/ Поряд з Рішко фамілія Бедеї Гандік в один ряд, Бедеї Шандру в два ряди, також і їхнє жіноцтво.
  - 5/ Бедеї Нікорін, Луку, Петру, Ержовчін в два ряди, та жіноцтво.

По ліву руку від стіни наступні ряди займають:

1. Тіводар Аксенін займають 2-а ряди -//-жінки
2. Банк поряд з Тіводар в два ряди -//-
3. Попп поряд з Банк в один ряд -//-
4. Войнагі поряд з Попп в два ряди -//-
5. Дебіч поряд з Войнагі в один ряд -//-
6. Чонка поряд з Дебіч в один ряд -//-
7. Шелевер поряд з Чонка в один ряд -//-
8. Кріжан і Бенца дві фамілії в один ряд -//-

Після перших рядів слідує по праву руку:

1. Навпроти Маркошів фамілія Маханця Івана* та Вачіль Івана куратора в два ряди.
2. Після Тіводарів, фамілія Кішш в один ряд
3. Після Рішко слідує Бібен в один ряд
4. Після Бедеї Гандік слідує фамілія Мігалько (-йко)

5. Після Бедеї Шандру слідує Горнічар
6. Після Бедеї Нікору слідує фамілія Шірок та Керестень (-і)

По ліву руку після фамілії Тіводар:

1. Після Тіводарів стоять бедевлянські католики (папішти).
2. Після Банків стоїть фамілія Гуцул.
3. Після Попп Штефаньо.
4. Після Войнагі (нечитається, можливо Мігалька)*
5. Після Чонка Чіжмоді.
6. Бринзяник після Дебіч.
7. Данковіч після Шелевер.
8. Після Кріжан стоїть Гребенар.

Завершуючи, ми, куратори-немеші та куратори податні, при зібранні більшості немешів та податних осіб (оголошуємо наступне):

1/ Якщо хтось колись описані пункти порушить, то буде покарний наступною карою: якщо немеш чоловік або жінка провиниться, то (заплатить 6 срібних грошів?), або буде арештований на 24 години.

2/ Якщо хтось з податних щонайменше провиниться, то дістане 12 ударів палицею, для жінок 12 ударів кнутом та 24 години арешту.

Що і стверджуємо власними підписами. Дано в Беде (Бедевлі) 6 януара 1839 року.

Підписи:

Немеш Тіводар Мігаль Головний куратор
Немеш Бедеї Мігаль Шандру куратор
Немеш Маркош Іван Попадінцу куратор
Немеш Банк Іван куратор
Немеш Маркош Мігаль куратор
Вачіль Іван куратор податний
Бедеї Андраш вл.р нотарош (діловод)

Даний документ наглядно змальовує тогочасні реалії життя одного з провінційних поселень Угорського королівства першої пол. XIX століття. Тут є свідчення про ще значний поділ суспільства на стани дворян та податних (але не кріпаків). Проте вже проглядають паростки демократії, бо дворяни і недворяни несуть покарання за негідну поведінку в церкві, яка в ті часи мала функції місця загальних зборів, де вирішувались й питання світського характеру. Бачимо також і певну нерівність між прихожанами церкви, бо кращі місця були поділені між немешами та й покарання було неоднаковим.

Документ також дає нам уяву про склад населення парафії, називає імена кураторів церкви, поіменно перераховує всі фамілії жителів Бедевлі як дворян так і податних, свідчить про тотальну неписьменність серед дворян, бо всі куратори, окрім новтароша, при власних іменах проставили хрестики.

Примітки:

- 1 Про заснування Бедевлі достовірних історичних даних не збереглося, але легенди про її виникнення, котрі досі побутують тут, дещо прояснюють це „темне“ питання. За однією з легенд село отримало назву від особи на ймення Бедей, котрого прижили на багатій спадкоємиці даної місцевості. Легенда не дуже далека від істини, бо в більш давні часи село мало назву Bedewhaza (Bedew=Bedö), що з угорської перекладається як Дім Бедева. Легенда помиляється тільки в одному, а саме в тому, що вважає ніби від цього Бедея походить і назва села і ймення одного з давніх бедевлянських родів - Бедеїв (в однині -Бедей). Це не може бути правдою, бо прізвище (фамілія) Бедей є варіантом переінакшеного угорського Bedei (Bedey), що вказує на походження роду з поселення Беде (Бедев), котре перебувало здавна у власності різних гілок даного роду.
- 2 Повна назва документу: Inventarium Ecclesiae ac Parochie nobilitatis Possessionis Bedö. Anno 1840 Confectum. Знаходиться у приватній колекції.
- 3 Даний документ знаходиться в приватній колекції.
- 4 Fejér syemely (-ек) з угорської перекладається як біла особа. Тут треба розуміти, що мова йде про жінок та дружин.
- 5 Можливо тут зазначено кількість місць в 1-му ряді 11 tizenegy.
- 6 Текст, виділений жирним курсивом, був перекладений автором документу.
- * Маханець був одним із перших, хто купив собі краще місце, і сталося це 1848 року, про що згадує документ, що належить родині Маханців.

ДОДАТОК

*Дворянські родини Бедевлі та їхні прозвища.
за даними метричних книг греко-католицької парафії.*

Бедеї

Никору 84, гр9
Агафійчин
Шандру 86, гр16
Ноутарошу (Ноутаришин)
Луку 88, гр46
Гандік 88, гр55
Ержовчин (Ержійчин)89, гр 57/91, гр27
Петрашу 86, гр16
Бумбин 134, гр56
Сідий 141, гр28
Дешкунчин 105, гр30
Гандал 14
Гаджун (Гожишин)або Банк-Бедей

Бенца**Банк**

Васильці
Бодарик (Бодар)
Кірата
Конратишин
Олексик
Цилик
Шведу
Марійки Чорної з Вобуч

Войнагі

Івана Юрикового
Кушнів
Гейза
Дочинець
Никори Іванкового
Дацькови
Стефанкови
Митруни
Циля никоркові
Никоркові

Дан**Дебіч**

Королю
Контрату
Сарвашкі
Тенту

Кріжан**Маркус**

Добрю (Добришин, добрьо, Добрик)
Петрашу (Петрашку)
Петрусик
Попадницю
Кошут
Петрусь

Мігалко**Молдован****Попп**

Пурдин

Рішко

Церкуничин
Шикіру

Тіводар

Фіцин
Фіцай
Фіцайчук
Лешу
Аксенін (Ксенін)
Козину
Ріненцю
Паращинцю
Рожію
Пал[ъ]чик
Пуриц
Білого (Білий)
Сідого
Дідик
Кут (Коти)
Унігуські (Унюські)
Токарю
Фердин
Фердинанду
Никорцю

Чонка

Вульхуські
Сантускі
Скумпю
Кливцу
Настасин
Югрик
Калиничу
Нуці Митрової
Романец
Хромий з Брусного

Шелевер

Бузек
Даніш
Білус
Марікуцин
Настин
Бісу
Дячикун
Папіш
Чертежанські
Фарюн